

proferat, in explanatione externae sententiae versatur, id facit initio primae homiliae: et in eadem in illo: Meliora sunt ubera tua vino, et in illo: Unguentum exinanitum nomen tuum. Et homilia II, in principio, in illo: Fusca sum et formosa. Et in illo: Filii matris meae. Et in illo: Indica mihi. Et in illo: Equitatui meo. Et in illo: Pulchrae sunt genae tuae. Et in illo: Botrus Cypri. Et homilia III in illo: Tigna domorum nostrarum. Et in illo: Sicut arbor malus. Et in illo: Vox dilecti mei. Quo loco latissime hanc, quam dico, externi sensus explanationem exequitur. Et homilia IV in illo: Capite nobis vulpes parvulas. Idem saepe Bernardus, cum alibi, tum in homilia XLIII, et homi. XLVI in illa verba: Lectulus noster floridus, et hom. XLVII in illa: Ego flos campi, et homilia XLIX in illa: Introduxit me rex. Et hom. LI in illa: Fulcite me floribus. Et homilia LII in illa: Adjuro vos filiae Sion. Et homilia LVI in illa: En spectat per parietem nostrum. Et homilia LX in illa: Ficus protulit grossos suos. Et homilia LXI in illa: Columba mea in foraminibus petrae, quo in loco hunc historicum declarans sensum, quaedam valde amatoria commemorat, atque iis positis subjicit. «Hic litteralis lusus, quid ni dixerim lusum? quid enim serium habet haec litterae series? nec auditio quidem dignum, quod foris sonat, si non intus adjuvet spiritus infirmitatem intelligentiae nostrae.»

Et homilia LXIV in illa: Capite nobis vulpes parvulas. Et homilia LXXIII in illo: Revertere similis esto. Et Nicolaus Lyranus similiter pluribus in locis, sed praecipue in capite IV in illud: Quam pulchra es, et capite V, in illud: Dilectus meus candidus, et rubicundus, et capite II in principio. Et novi quidam scriptores sexcentis in locis. Quod autem dico; nonnulla enodatione hujus externi sensus uti oportere, eo intelligi volo moderationem adhibendam esse in hoc genere, et eo parce utendum, nec nisi quando rei necessitas postulat. Primum enim non sunt alia e corporeo amore asciscenda praeterea, quae verba proprie intellecta signi-

fiant. Deinde ea ipsa non sunt nimis exacte exprimenda nec omnibus quibus possunt coloribus animanda, sed quantum ad id ad quod transferuntur conducit. Postremo id solum in hoc explanationis genere agendum est, non ut nimium extet, et emineat, sed ut appareat, et conspi ciatur tantum imago ea, quae ad alterius rei demonstrationem effingitur. Et quemadmodum qui variorum naturas animalium, quorum in tabella imagines expressas haberet, alicui demonstrare singulas cuperet, is primo tabellam produce ret, velumque amoveret, ut conspici, quod inerat posset, deinde in eis imaginibus eluentes singulorum animantium naturas latius verbis, et oratione explanaret: eodem pacto, qui hunc interpretatur et exponit librum, primum debet velum amovere, quo haec exterior nonnullis in locis occulatur imago, quod ad prius explanationis genus spectat, deinde explicare pluribus verbis ejus naturam rei quae sub est, et subindicatur in proposita imagine, quod pertinet ad explanationis genus posterius. Hanc certe nos in hoc opere, sicuti polliciti ejus initio sumus, sequimur interpretandi rationem.

Sed restat jam, ut ad ea respondeamus, quae objecimus, quae facile refellemus si prius animum adverterimus, hoc carmen, quod ante bis mille annos scriptum est, in peregrina lingua scriptum esse, iis hominibus, quorum et mo res, et judicia, a nostris moribus et judiciis valde diversa erant: et saepe usu venire ut quae in sermone uni probantur genti, eadem alteri, atque adeo eidem ipsi mutatis temporibus improbentur, tum in verbis singulis, tum in complexione mutua verborum: illudque omnino verum esse antiquissimos scriptores, qualis Homerus, Hesiodus, Orpheusque et reliqui, qui heroicis floruerunt temporibus fuere, in similitudinibus, et translationibus, et ejusmodi aliis exornationibus orationis, magis adamavisse grandia et fortia, quam delicata atque mollia. Itaque ad id quod objectum primo est, abhorrere a consuetudine ut foeminae

viros ad amandum provocent, sicut sit in hoc libro, respondere debemus, id, si quid est, contra illos certe potius esse, qui ista objiciunt. Nam abhorret sine dubio a natura et consuetudine spiritualium amorum, ut quis Deum prior ad amandum provocet, quia dubitari non potest quin ab ipso omne amandi, ac recti agendi principium ducatur. In amore vero humano, etsi frequentius viri, tamen etiam foeminae non parum saepe praeludunt, ejus exempla scribuntur Esaiae VII (1), et Genesis XXXIX (2). Quare in hoc, verum si est dicendum, nec recessum est a nostra consuetudine, nec inductum aliquod exemplum contra naturam gratiae. Subintelligitur enim Deus ad sui amorem sponsam invitavisse prius. Itaque quod illa ex abrupto sic incipit: OSCULETUR ME OSCULO ORIS SUI, in eo non tam ipsa aliquid dicere instituit, quam iis respondet, quibus invitata ab altero, et sollicitata prius fuerat, uti postea suo loco dicetur.

II. Quod autem similiter abhorrere putatur, foeminam noctu concursasse dici, sui viri quaerendi causa, id inane profecto est: primum quia non abhorret; nam et apud Tibulum tale aliquid ausa dicitur nescio quae foemina. Deinde quia ut abhorreret ab eo quod foeminae faciunt, tamen ab eo quod probati scriptores facere solent non abhorret, illi namque cum aliquem vehementius commotum, ac perturbatum inducunt, ea dicunt fecisse ipsum, non quae, aut ipse fecit, aut fieri soleant ab aliis, sed quae res ipsa, et perturbationis vis illi suadebat ut faceret: sic Virgilius Gallum, pro eo quantum ex amore insaniebat aptissime inducit, ea dicentem facere se, quae fecit ipse quidem numquam, sed ut faceret amoris hortabatur aegritudo ipsum:

*Hic gelidi fontes, hic mollia prata, Lycori,
Hic nemus (3): hic ipso tecum consumerer aeo.*

(1) Esai. vii. (2) Gene. xxxix. (3) Vir. ecl. x.

*Nunc insanus amor duri me Martis in armis
Tela inter media, et adversos detinet hostes.*

Postremo quia tota illa oratio nulla verborum ipsius fraude ita potest interpretari; non ut sponsa dicat quid ipsa re fecerit, sed quid amore suadente secum, et cum animo suo utrum faceret agitaverit. Haec enim sponsae sunt verba. In lectulo meo per noctem quaesivi quem diligit anima mea, quaesivi, et non inveni, surgam, et circuibo civitatem, per vicos, et plateas quaeram quem diligit anima mea. Quae certe magis sunt deliberantis quid facto opus esset, quam quod fecerit enarrantis.

III. Nec obesse praeterea debet, quod de uberibus turri similibus dicitur. Non enim simpliciter turri similia dicuntur, sed si murus sponsa sit, ubera ejus ipsi esse ut in muro sunt turres. Ego, inquit, murus, et ubera mea sicut turris, id est, si murus ipsa sum, ubera mea pro turribus erunt. Nam ut in muro turres eminent, sic in pectore foemino ubera extant: et proportione ut in muro turres, sic in corpore mamuae respondent.

IV. Quod autem rursus objiciunt de collo, quod dicitur turri simile: de mammis quae hinnulos referunt: de capillis similibus capreis Galaad, eo objiciunt quod illa pravissime et ineptissime intelligent. Non enim si collum turri simile esse dicitur intelligi debet, tam longum id esse dici, quam est alta turris: rectitudo enim turris in eo solum, non altitudo confertur. Itaque et nostri Poetae saepe turri eburneae id comparant, et similiter hinnuli, quibus similia dicuntur esse ubera, non ipsi hinnuli intelligendi sunt, sed eorum potius capitula, in quibus similitudo mammarum inest non inepta. Ex quo et in Proverbiis hinnulorum nomen ad ubera significanda transfertur, qua dicitur: (1) *Cerva charissima, et gratissimus hinnulus ubera illius inebriente omni tempore.* Nec minus foede labuntur in capreis: non

(1) Prov. vii.

enim ipsas, sed earum pilos Salomon confert, quo doceat speciosissimam sponsam praeditam esse coma, id est, nigra. Nam orientibus capilli nigri probantur. Illud porro de urbe Thyrsa deque Hierusalem tantum abest, ut alienum aut a longe petitum sit, ut ad id de quo agebatur nihil aptius dici potuerit.

V. Nam quo quaeso pacto melius sponsus exprimeret magnitudinem admirationis ejus, quam pulchritudo sponsae faciebat, quam urbes ornatissimas conferendo? sicut enim illarum species urbium pulcherrima erat, sic illi sua sponsa videbatur esse praeter usitatum morem pulcherrima. In quo semper intelligendum est, non a magnitudine, sed a varietate pulchraque specie similitudines duci. Atque idem dici potest de acie ordinata, et instructa, nihil enim ea spectabilius esse potest. Quanquam in hoc, mihi ut videtur, non tam significavit quam sibi pulchra sua videretur sponsa, quam declaravit, quam ejus a se alienare animum vehementer metueret, quem ad significantum timorem, aciei instructae convenientissime mentionem fecit.

VI. Nec est huic dissimile, quod de naso turri simili objiciunt, in eodem namque semper luto haerent, qui ista objiciunt, ac in simili errore versantur. Non enim longitudo collata est, sed rectitudo atque species, quo significaretur nec polyposum esse nasum, nec tuberibus inaequale. Praeterquam quod nasi vocabulum in his litteris transferri solet ad totius oris atque corporis habitum, et ad animi elati, ac generosi significandam speciem, cum qua rectissime specie turris ea confertur, quae sita in Libano contra Damascum, et Palaestinam ornabat, et timorem Syris incutiebat hostibus Judaeorum. De Carmelo autem monte similiter dici debet, non agi de eo quantus esset is mons, sed quam esset pulcher et amoenus, habebatur enim pulcherrimus omnium, qui in Judaea erant quod non esset sylvosus, ut ejus regionis alii, sed vinetis, atque olivetis pulchre consitus. Unde

Esaias (1): *Auferetur laetitia, et exultatio de Carmelo.* Et alibi (2): *Decor Carmeli, et Saron.* Sed et dici etiam illud potest non poni id vocabulum eo in loco pro monte, sed significare quod est coccineum, aut purpureum. Nam Carmel coccineum significat. Itaque coccineum dici sponsae caput, vel quod coccineo integeretur velo, vel certe quod purpureo colore tinctam comam gestaret. Nam et is capillorum color in Oriente probatur, ex quo et nostra tempestate Arabes foeminae ejus coloris inducendi causa ligustri radice ex aqua capillos inficiunt.

VII. Ad aliud de eo quod desiderate sponsa praeter consuetudinem dicitur, suus ut vir puerus esset infans, quid istis dicam non habeo usque eo mihi communis carere sensu videntur. Non dico in Hebraeis haberi, a quibus isti litteris, quo suae inscitiae praetexant religiosissime abstinent, itaque non dico haberi in Hebraeo, quod istos in viam recti sensus posset inducere. Quis det sicut fratrem te mihi sicut sugentem ubera matris meae, sed horum ipsorum quae Graeci continent, et Latini codices, si modo ea qui legit judicii aliquid habeat, non eam esse, quam isti putant sententiam dico, et affirmo. Quid quaeso optat sponsa? Quid ait? Utrum ut puerus esset suus vir, an potius ut sibi eo uti tanquam puello liceret amicissime, et conjunctissime et in omnium conspectu? hoc certe illa amore elata desiderat, vel desiderare venuste fingitur, quoad summum amoris pervenisse gradum significetur, in quo qui sunt in sinu suo semper et quasi in ulnis Deum gestare cupiunt, id reprehendente nemine, et videntibus universis.

VIII. Sed dicunt dedecere divina scripta, ductis e lascivo amore similitudinibus uti, dedecere fateor, sed uti nego e lascivo, sed e probo, et honesto. At ne isti amores ajunt, quamvis probi, ad divinum declarandum apti sunt, quia plurimum ab illo distant. Distant praestantia, sed plurimis

(1) Esai. xvi. (2) Esai. xxxv.

aliis in rebus sunt similes. Uterque enim amor pulchri appetitus est. Uterque ex antecedenti cognitione oritur, uterque nascitur ex communione aliqua et similitudine, quae in iis existit, qui amant inter se, uterque id agit ut eos penitus conjugat, uterque amantem, in id quod amat transfert, utriusque adjuncta est cura placendi, et metus displicendi, utriusque inest immutatae voluntatis suspicio, in utroque querelae sunt, in utroque blanditiae. Itaque alter alterum valde refert, et imitatur amorem, et in alterutro eorum alterius inest imago ea, qua nulla expressior esse potest. At ut ea imago perfecta sit, eo exprimendis rebus divinis apta non est, quia est periculosa moribus. Esset periculosa nisi e probo duceretur amore, nisi caveretur, ut homines carnis cupiditatibus dediti, ab hujus libri lectione abstinerent, nisi praeciperetur ne in ea contemplanda imagine gradus figatur. Et ut in colendis imaginibus solet caveri, atque praecipi, ut eas recte qui velit colere una animi intentione, atque motu in imaginem feratur, et in id quod refertur imagine, sic quorum bene institutus est atque affectus animus, ii, cum haec legunt, cumque istorum amorum imaginem sibi in conspectu proponunt, uno tanquam mentis aspectu, et imaginem, et quod in ea elucet aspiciunt. Sed objicitur Dionysius nobis, qui monstra scribi in hoc carmine dicat. Sed qui objiciunt, quod cum bona eorum venia dictum sit, Dionysium non satis intelligunt. Dicit enim ille quidem in hujusmodi scriptis monstra quaedam inesse videri, sed tamen non in eo monstrum ponit, quod eorum verba institutae allegoriae non apte respondeant, ut isti stultissime putant, sed in eo quod eorum propria significatio Deo tribuant, et affigant, quod plurimum abhorret a natura divina. Id namque Dionysium dicere perspicuum esse potest ex iis quae adducit exemplis. Monstrum enim est Dionysio uterum Deo tribuere, ut illi eum tribuit sacra Scriptura, qua dicit. Ex utero ante luciferum genui te, monstrum dare oculos, ubera, foemora, monstrum pasto-

rali figura ipsum in hoc Carmine inducere, quod et nos fatemur ipsi. At hoc semel admisso monstro, ei monstro reliqua quae subjiciuntur, aptissime ferviunt. Etenim si uterum Deo sacra Scriptura dedit, et in eo monstrum fecit, quia a natura recessit, tamen in eo, quod utero generandi vim statim attribuit, a natura non recessit, rerum. Itaque monstrum non edidit, sed pro eo, quod instituerat dicere, apte loquuta est. Est enim uteri generare, non autem numerandi aut disserendi scientiam et facultatem tenere, quae si illi Scriptura tribueret tum vere monstrum efficeret. Ultimum quod objiciunt, contra eos ipsos valet, qui objiciunt, nisi enim quae in hoc continentur Carmine e media amantium consuetudine et vita ducerentur, causa non esset, quare patres non admonerent, caveremus animum adhibere iis rebus, quas verba Carminis p[re]se ferunt. Sed cum monent ne adhibeamus animum, non praecipiunt ne in eas ullo pacto inspiciamus. (Nam inspicienda eatus sunt, quatenus ad id ad quod referuntur conducunt.) Sed admonent ne insistamus, aut immoremur in eis, neve eas sic menti versemus, ac si propter se ipsae, et non alterius rei causa, scriptae essent, et nobis traditae: Nam hoc illos dicere ex iis, quae scripserunt, perspicitur. Dionysius. «Ne existimemus, inquit, ea quae apparent, in ejusmodi scriptis ficta esse ipsorummet causa.» Nisenus non negat inspiciendos esse colores, quibus imago constat, qui enim ea posset conspici non visis coloribus? sed praecipit ne coloribus spectandis inhaereas. Gregorius Romanus. «Intuendum, inquit, est, ne cum verba exterioris amoris audimus ad externa sentienda remaneamus.» Ne remaneamus praecipit, id est, ne haereamus in ipsis, sed meliorum, ac magis sublimium rerum explicandarum, et contemplandarum causa scripta esse putemus. E quibus omnibus constat, et hoc Carmen allegorice scriptum esse, ea allegoria, quae nominatur verborum; et ea continere, quae iis personis, atque rebus quibus allegoria tractatur

conveniant: et eas personas duorum conjugum inter se amantium personas esse: et earum amoribus honestis et probis declarari amores Christi, et Ecclesiae: nec eos ex hoc Carmine recte intelligi posse, nisi ea prius, quae illos refert, atque exprimit cognoscatur imago: et ob id utrumque explicandum esse, et prius habita ratione posterioris, et quatenus ad id intelligendum conduceat. Sed quando de his omnibus constat, fortasse quis scire velit, cuius ordinis, atque conditionis isti conjuges sint, qui inducuntur? utrum regiam personam gerant, an potius privatam? et si privatam utrum urbanam, an pastoralem et rusticam. Nam quibusdam suo judicio doctissimis, aliorum ne mediocriter quidem doctis, pastores induci non placet, quod sponsa de sposo: Introduxit me rex in cubiculum suum; et rursus: Dum esset rex in accubitu suo, et sponsus de se: Equitatui meo in curribus Pharaonis; quodque sponsus non semel Salomon nominetur. Respondeo, pastorales personas hic ad allegoriam assumi. Id enim ex oratione ipsarum liquet personarum, e sermonibus quibus utuntur, e similitudinibus quas adhibent quas omnes e re rustica sumunt. Diverbia enim hujus Carminis omnia colloquis pastorum constant: de gregibus, de fontibus, de ortis, de pascuis saepe loquuntur, amores spirant, quod ipsum est bucolici Carninis proprium: denique se ipsi, nullus ut dubitandi locus sit reliquus, pastores nominant; illa: Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum; ille: Si ignoras te, o pulcherrima foeminarum, egredere post vestigia gregum tuorum; et pasces hoedos tuos circa tabernacula pastorum. Sed cur, quaerat aliquis, potissimum assumpta est pastoralis persona? Primum sumpta est, quia apta est ad exprimendam amoris vim, tum quod pastores pure amant, tum quod eorum vitae genus est valde aptum ad vacundum amori: ex quo bucolicum Carmen in omni lingua ad referendos amores aptissimum et dulcissimum semper habitum est. Deinde

quia, qui his occultantur personis, Ecclesia atque Christus, nulla re alia significantur melius. Nam Christus se pastorem nominari gaudet: *Ego sum pastor bonus* (1). Et in Psalmo: *Dominus pastor meus* (2). Et Paulus: *Suscitavit magnum pastorem Jesum* (3). Cum enim tribus modis Christi cum Ecclesia conjunctio figurata in sacris significetur litteris. Parabola agricolae, et horti (4): «*Ego sum vitis vera, et pater meus agricola est.*» Parabola pastoris et gregis: «*Ego sum pastor bonus, et cognosco oves meas, et cognoscunt me meae.*» Parabola duorum conjugum et eorum pastorum, ut fit in hoc carmine, hic ultimus praestat caeteris. Nam pastoris persona aptissima est propter causas, quas diximus, et conjugalis ratio valde conveniens, quod conjugum amor sit omnium dulcissimus, ex quo ejus imago a sacris scriptoribus ad Christum saepe transfertur (5), ut in Paulo videre est, in Esaia, in Ezechiele, in Osea (6). Quod autem is pastor rex interdum nominetur (7), id dicendum est pertinere ad verborum amatorias blanditias (8). Sic enim qui invicem amant, cujuscumque illi ordinis sint, inter se saepe loquuntur: seque sic mutuo et blande compellant. Sed et exuere personam interdum licet iis, qui inducuntur personati: itaque eam exuisse dici potest Christus hoc loco: seque et Salomonem, id est, pacificum, et regem, uti re vera est, nominasse. Quod si quis praeterea scire aveat, ad quod scripti genus hoc Carmen pertineat, is sciatis, ad dramatum pertinere genus: idque esse, in quo Carminis scriptor nihil interfatur ipse, sed solae personae, quae inducuntur totam rem gerunt, ut in comoedia fit, atque tragœdia. Et sicut in tragœdia inducitur chorus, sic in hoc opere sponsi sodales, et sponsae socias induci atque fari, et chori partes agere, et tanquam in theatro fingi dicere. Sed utrum scena, id est, locus atque tempus, quando ista finguntur agi,

(1) Joan. x. (2) Psal. xxi. (3) Heb. xiii. (4) Joan.

(5) Eph. v. (6) Esai. LXII. (7) Ezec. XVI. (8) Ose. I. et II.

atque dici sit multiplex, de eo non idem probatur omnibus. Quibusdam videtur et locus multiplex et actio non unius diei, quibus de tempore assentior sed de loco non possum. Omnia enim Hierosolymis finguntur agi, aut prope Hierosolymas, hoc est, in earum suburbii. Quibus expositis, ipsum jam aggrediamur interpretari Carmen de Christo et Ecclesia, de qua qui id interpretantur in varias sententias dividuntur. Nam alii atque ii fere Hebraei de Ecclesia ea quae sub Mosis legibus vixit. Alii, iique nostri de Ecclesia Evangelii, alii de utraque.

Quibus ego non accedo solum, sed aliquid addo amplius ad eorum sententiam. Nam profecto dum omnes hujus Carminis partes considero, et cura adhibita alias cum aliis confero, mihi videor videre elucentem in eo duarum maximarum rerum duas imagines. Unam amoris ejus, quo Ecclesia ab exordio usque ad finem mundi Deum amat, amaturaque est. Alteram ejus charitatis, quam Deus per omne id tempus exhibuit, estque exhibiturus Ecclesiae. Quare judico omnium qui unquam fuerunt futurive sunt bonorum, ac fidelium hominum rationes, quod pertinet ad pietatem eorum erga Christum, et ad gradum quem in virtute tenuerunt, tradi in hoc Carmine, hoc est, censeo in hoc libro explicari, quo pacto se Christus erga suam Ecclesiam gerat, ab eo tempore, quando illa in terris primum esse coepit, et eam sibi desponsavit ipse, ad id usque tempus, quando eamdem in coelum sublatam accipiet uxorem. Itaque totam Ecclesiae militantis historiam, quod ad mutuum inter ipsam atque Christum amorem attinet; his contineri et explicari scriptis existimo ac pro certo habeo. Quod ut sine errore et confusione cernatur animadvertere oportet, Ecclesiae aetatem atque durationem in tria esse tempora dividendam: unum naturae, alterum legis, tertium Evangelii atque gratiae. Primum ab Adami pertinuisse lapsu, usque ad lationem legis. Alterum a Mose usque ad Christum pervenisse. Tertium a Christo usque ad finem saeculi.

In primo tempore Dei cultores qui erant (eorum enim hominum conventus Ecclesia dicitur) nullam habuisse divinitus scriptam legem. In altero, qui vixerunt, legibus a Deo per Mosem lati paruisse. Ad tertium qui pertinent, a legum umbris, ad Evangelii lumen atque ad gratiam translatos, gratiis redundantem conficere Ecclesiam. Primos imperfectiores fuisse secundis: secundos postremis. Igitur in horum trium primo tempore quod tanquam infantiae tempus fuit, sic Ecclesiam Deus habuit, ac si esset puella modi nata atque tenera. In secundo ac si esset juvencula aliquanto grandiuscula. In tertio, ut eam, quae jam ad nubilem aetatem pervenerat. Nam quemadmodum cui puella infantula despondetur ut eam postea maturam viro, uxorem ducat, is ex aetate puellae amoris sui erga ipsam rationem moderatur, et cum infantula se blandum ostendit, cum eadem juvencula amantiorem, viro jam maturam eximio amore complectitur: sic Deus Ecclesiam, quam ut primum in lucem eduxit desponsavit sibi, maturo tempore, id est, in fine saeculi, matrimonium initurus cum illa, vario amore prosequutus est: et suaे charitatis erga illam incrementis, ipsius sequutus est cursum aetatis. Ut enim illa aetate procedebat, sic ipse semper aliquid addebat ad amorem, vel certe ad ostensionem amoris. Hujus igitur totius rationis, atque progressus imago, in hoc libro mirifice descripta extat. Unde et ipse liber ut supra diximus, in tres partes dividitur: in quarum prima Ecclesiae in naturali lege constitutae ratio continetur, in secunda legitimus ejus status declaratur, tertia tota pertinet ad tempora gratiae. Explicantur itaque tribus libri partibus, tres aetas Ecclesiae. Explicantur autem non ita, ut omnia, quae quovis modo pertinent ad Ecclesiam dicantur, sed ut ea tantum commemorentur, quae ad sponsae rationem attinent, id est, ad Christi erga ipsam et ipsius erga Christum mutuum amorem. Nam declaratur qualis, et quanta fuerit singulis aetatibus Ecclesiae et ejus in virtute praestantia,